

ประเลง
ระเบง กับ โมงครุ่ม และ เกิดเทิง

ชนค อย โพร เรียบเรียง

ข้าราชการในกองการสังกัด กรมศิลปากร
พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ

นายทวี เสริมสมบูรณ์

ณ เมรุวัดพระพิเรนทร์ พระนคร

เมื่อนจทร ท ๔ ดังหากม พ.ศ. ๒๔๗๕

.912

ประเลง
ระเบง กับ โมงครุ่ม และ เถิดเทิง

ชนิด อยู่โพธิ์ เรียบเรียง

ข้าราชการในกองการสังกัด กรมศิลปากร

พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ

นายทวี เสริมสมบัติ

ณ เมรุวัดพระพิเรนทร์ พระนคร

เมื่อวันจันทร์ ที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๕

คำนำ

ในงานฌาปนกิจศพนายทวี้ เสร้มส้มบรรณ คีตปิ่นไขน
แห่งกรมคีตปากร ณ วัดพระพิเรนทร กองการดังคต
กรมคีตปากร ได้รับมอบหมายจากมารดาและภรรยาของผู้
วายชนม์ให้เป็นเจ้าภาพ จึงได้จัดพิมพ์ ประเด็น ระเบง กับ
โมงครุ่ม และ เกิดเทิง ซึ่งนายชนิต อยู่โพธิ์ หัวหน้ากอง
การดังคตเป็นผู้เรียบเรียง แจกแก่ผู้ไปร่วมงานตามประเพณี
หนังสือเล่มนี้จักเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในการเดินพันเมือง
ของไทยเป็นอย่างมาก ทั้งเป็นการรักษาคำนานการเดิน
ของชาติไทยไว้ด้วย

นายทวี้ เสร้มส้มบรรณ เป็นคีตปิ่นไขนที่กาดังจะกาวชน
คีตความดี แต่ด้วยความเจ็บไข้ได้มาบนทอนอนาคคของเขา
อย่างน่าเศร้ายาย ทำให้เพื่อนฝูงและฝูงคบบุญขามความ
อาลัยเป็นอย่างยง จึงได้พร้อมเพรียงรวมกันเป็นเจ้าภาพ
ข้าพเจ้าขอชมเชยความด้ามคคกรรมในครั้งน จึงเป็นเกียรติ
ปรากฏอยู่ตลอดกาลนาน ทั้งน้กเพราะคุณความดีของ
นายทวี้ เสร้มส้มบรรณ ดังคำโบราณท่านกล่าวไว้ว่า

ข

พฤษภาทศวรรษ
โททนต์เส่งคง
นรชาติวางวาย
สถิตทนต์แต่ชั่วดี

อังกฤณชรอันปลดปลง
สำคัญหมายในกายมี
มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
ประดับไว้ในโลกา

กฤษณาสอนน้อง

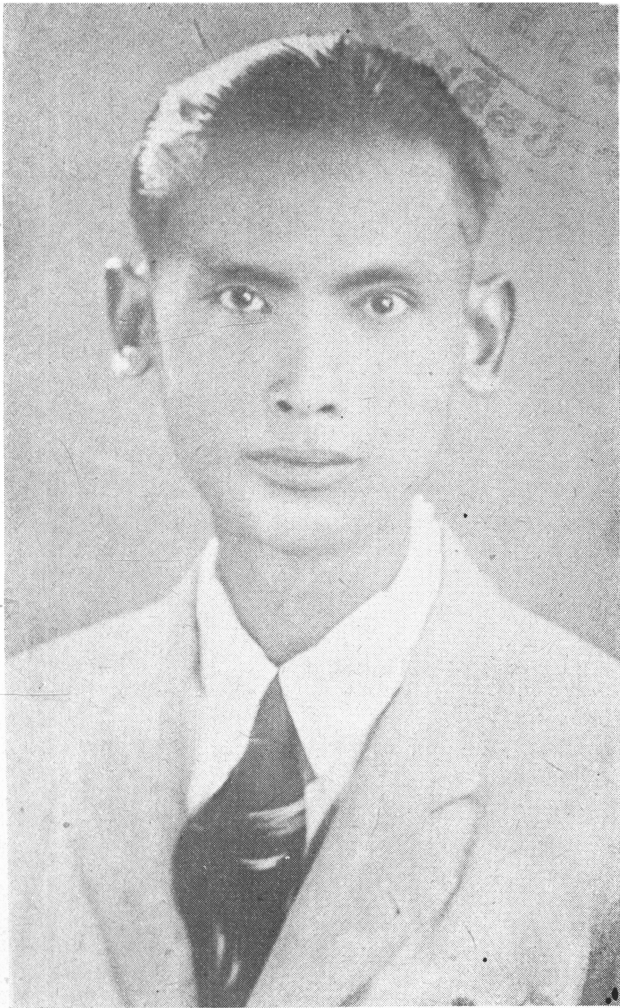
ข้าพเจ้าขออโนโมทนาแก่ศุภณูชาติที่กษัตริยานุประทาน
ซึ่งเจ้าภาพและญาติมิตรได้รวมกันบำเพ็ญอุทิศส่วนกุศลให้
แก่นายทนต์ เสรี่ยมสมบูรณ์ และได้นำพวงหรีดดอกไม้สด
มาถวายประเคน ขอบพระทัยแก่ศุภณูชาติที่ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้อำมาตย์วิบูลย์มณฑลแก่นายทนต์ เสรี่ยมสมบูรณ์ ผู้ดำรง
ตามควรแก่ศุภณูชาติในสมัยปรายภพทุกประการ เทอญ.

พ.ท.

อธิบดีกรมศิลปากร

กรมศิลปากร

๑๗ มิถุนายน ๒๔๕๕

ทวี เสริมสมบูรณ์

พ.ศ. ๒๔๖๑ - ๒๔๙๕

ทวิ เจริมส้มบุรณ์

นายทวิ เจริมส้มบุรณ์ เกิดเมื่อวันท ๖ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๖๓ ที่บ้านคาบด้ามเด็น อำเภอตลิ่งชัน จังหวัด
พระนคร เป็นบุตรนายเจิม และนางอรุณ เจริมส้มบุรณ์
นายทวิมีพี่น้องด้วยกัน ๒ คน เป็นหญิง ๑ ชาย ๑
เวลานี้ยังมัวชด้อย นายทวิกล่าวพราพมาแต่เมื่อมัวอายุราว
๓ เดือน ครั้น พ.ศ. ๒๔๖๘ เมื่อมีอายุได้ ๗ ขวบ
ได้เข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนวัดจันทน์วัดโมลี และเรียนอยู่
เป็นเวลา ๕ ปี สอบได้โตชั้นมัธยมศึกษา ๑ แล้วย้ายไปเรียน
ต่อที่โรงเรียนศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ อีก ๑ ปี สอบได้
โตชั้นมัธยมศึกษา ๒ ครั้นท่านเจ้าพระยาอรรพวงษ์พพมณ เสนาบดี
กระทรวงวัง ได้รื้อฟื้นการฝึกหัดโขนขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ ๘
นายทวิ เจริมส้มบุรณ์ จึงสมัครเข้าฝึกหัดโขน และฝึกฝน
อยู่ในสำนักของพระยานฤๅณรุทในสมัยนั้นด้วย

นายทวิ เจริมส้มบุรณ์ เข้ารับราชการในกรมศิลปากร
เมื่อวันท ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นศิลปินจิตรกรใน

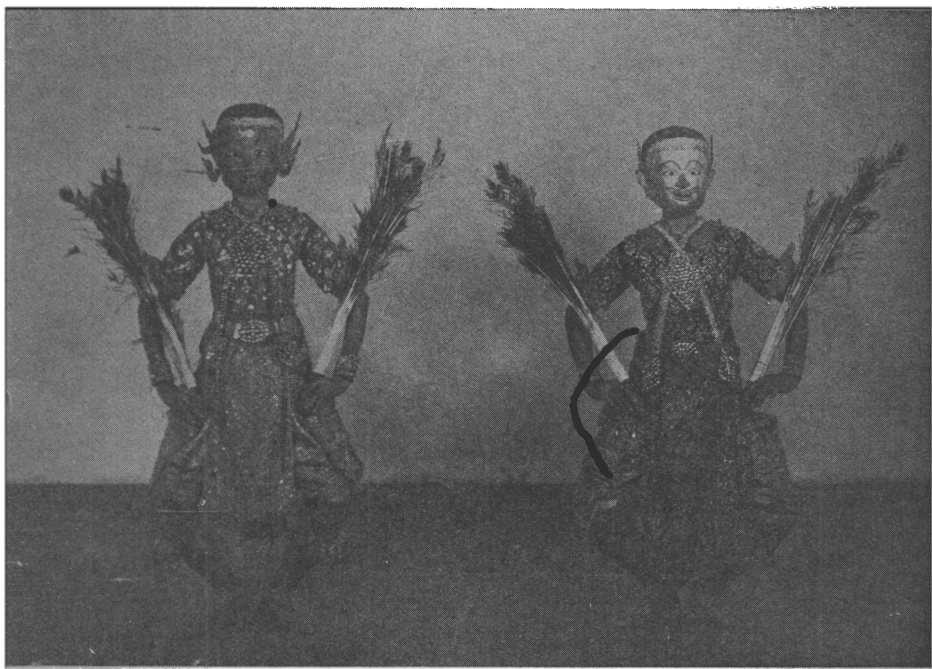
แผนกนาฏศิลป์ กองการสังคต กรมศิลปากร ต่อมาเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้ดำรงการเข้าอุปถัมภ์เป็นพระภิกษุจำพรรษา
อยู่ ณ วัดเทพธิดาราม ๑ พรรษา ครั้นลาสิกขาบทแล้ว
ก็กลับมารับราชการตามเดิม และได้รับเงินเดือนครั้งสุดท้าย
ในอัตรา ๕๐ บาท เมื่อต้น พ.ศ. ๒๔๙๑

โดยคุณวุฒิ นายท้วม เจริมธัมมบุรณ ผู้ใกล้ชิดและเป็น
ตัวรวมศูนย์และยกย่องกัน ๆ แต่เป็นคนคดโกง ไม่รังเกียจ
โน้มน้าว ชอกแซกหักล้างทุกอย่าง โทนตัวไหนขาด นายท้วม
ก็เข้าเล่นแทนได้ ให้เล่นกระบี่กระบองก็เล่นได้ ทั้งเล่น
ด้วยความตั้งใจและเล่นได้ดั่งใจด้วย ด้วยเหตุนี้ นายท้วม
เจริญธัมมบุรณ จึงเป็นที่รักใคร่ของครูบาอาจารย์และเพื่อน
ข้าราชการศิลปินด้วยกันตลอดมา แต่มาในระยะหลัง
นายท้วม เจริมธัมมบุรณ บวชด้วยฉันทะโรคาทางปอด แม้จะได้
พยายามรักษาตลอดมา อาการก็มิแต่ทรุดโทรม จนถึง
ณ. ๘๐ ๘๑ ๘๒
ต้นชวต เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ รวมอายุได้ ๓๕ ปี

ก

เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงความดีที่เคยปฏิบัติงานด้วยความ
เห็นดีเห็นชอบร่วมกันมาแต่ก่อน บรรดาเพื่อนข้าราชการ
ศิลปินและครูบาอาจารย์ในกองการตั้งคดี กรมคดีปกครอง จึง
ได้ร่วมกันทำการฉาบปูนึกและบำเพ็ญกุศลอุทิศให้แก่นายท้ว
มเสริมสมบูรณ์ ด้วยความเต็มใจและอาลัยถึง.

ธนิต อยู่โพธิ์

ประแสง

ประเลง

เมื่อ (พ.ศ. ๒๔๙๐) กรมศิลปากรนำการแต่งและนำ
ศัพท์ทางศิลปวิทยาเข้ามาเสนอศัพท์หนึ่ง ว่า “ประเลง” กรม
ฉันเห็นว่า เป็นอะไร ? ท่านผู้บางท่านก็เดาถามกันว่า คือ
“บรรเลง” ใช่ไหม ? ถูกแล้ว, ถ้าว่าตามการกตัญญูของศัพท์
คำว่า เพ่ง, เป่ง, ประเลง และ บรรเลง เหล่านี้ อาจเพี้ยน
เสียงหรือแสดงรูปศัพท์กันได้ อาจมาจากต้นเดิมเดียวกันก็ได้
แต่อาจมีความจริงเป็นอย่างอื่นก็ได้อีกเหมือนกัน และถ้าท่าน
ถามครูบาอาจารย์ทางโขนและละครโดยมาก ก็ย่อมจะรู้จัก
กันทั่วไปว่า “บรรเลง” คืออะไร แต่ถ้าถามถึง “ประเลง”
บางท่านก็ไม่รู้จัก “ประเลง” ที่พูดถึงนั้นเป็นคนเดียวกับ
“บรรเลง” ที่ครูบาอาจารย์ทางโขนละครโดยมากรู้จักกัน
คือ เป็นระบำเบิกโรงของละครไทยชนิดหนึ่ง มีมาแต่
โบราณ ตามปรกติผู้เล่น “ประเลง” แต่งตัวยืนเครื่อง
อย่างนายโรงละคร และมักใช้ตัวละครยืนเครื่องที่จะแสดง
เป็นนายโรงต่อไปในเรื่อง เป็นผู้รำประเลง แต่แทนที่จะ
สวมขลุ่ยมวงกุญ แต่เดิมมาเขาใช้สวมหัวเทวดาศีรษะ โถน

มอลอกล่าวหานกยงข้างตะมอ อย่างรูปในตราเครื่องหมาย
ของกระทรวงพาณิชย์หรือกระทรวงเศรษฐการบดนม หรือกา
ทานเดินผ่านไปทางหน้าวัดมหารณพ์ ต้องเหินดหน้าบน
ศาลาการเปรียญ ก็จะเห็นรูปสัตว์ปิดทองคล้ายคดงกน เว้น
เดียวแต่ทหน้าบนศาลาการเปรียญวัดมหารณพ์ เขาทำเป็นรูป
เทวดาสวมมงกุฎนาเตาไป ซึ่งดงามไปอีกแบบหนึ่ง

เพลงดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการรำ “ประแดง” เป็น
เพลงหน้าพาทย์ที่มีชื่อว่า “โคมเวียน” บ้าง เพลง “กตม”
บ้าง แล้วออกเพลง “ชำนาญ” ซึ่งตามแบบแผนครุ
อาจารย์ทางดุริยางค์ไทย ท่านใช้เพลงเหล่านี้บรรเลงประกอบ
อิริยาบถของตัวละครจนทลุ่มคึกเป็น เทวดา อินทร์ พรหม หรือ
ผู้มฤตมอันน่าอัศจรรย์ในทิพยสถานภาพ สามารถเหาะเหิน
เดินอากาศ ไปไหนมาไหน ได้ด้วยทิพยญาณของตน เวลา
จะเฝ้ารังกัดับเข้าโรง จะใช้เพลงหน้าพาทย์เป็น “เชิด” หรือ
“ภู” ก็ได้ นอกจากนั้น เพลง “กตม” ยังนิยมใช้บรรเลง
ประกอบการออกโรงของ “เงาะ” ในเรื่องสังข์ทอง และ
“ลิงหร้า” ในเรื่องสังข์ศิลป์ชัยอีกด้วย

การว่า “ประเดง” ประกอบกับประเพณีการใช้เพลง
หน้าพาทย์ทางดนตรี ทำให้เราเข้าใจว่า เขาด้มมคัผู้ว่า
ประเดงเป็นทอดตามารำเบิกโรง ก่อนจะมีเดินตะคองหรือโชน
และที่ใช้ตัวนายโรงในเรื่องมาเป็นผู้ว่า ก็เพื่อไม่ต้องแต่งตัว
ตะคองซำกนออกให้เปลืองคนเปลืองเวลา เท่ากับเป็นการ
ประหยัด และถึงจะใช้ตัวตะคองคนเดียวจนมาเป็นตัวแสดง
ในเรื่องอีก ก็ไม่มีใครจำหน้าได้ว่าซำตวกัน เพราะเมื่อว่า
เบิกโรง ล้อมหัวบัตหน้า คนดูไม่เห็นหน้าจริง ไม่ทราบว่
เป็นใคร

การว่าประเดง นอกจากเพื่อแสดงความสวยงามทางนาฏศิลป์
แล้ว ได้เคยทราบจากท่านผู้หลักผู้ใหญ่ ว่เป็นเคล็ดดัดของ
ท่านสุริโยภรณ์ ท่านว่า ก่อนเวลาที่เขาจะเดินตะคองกัน ก็ต้อง
มีคนถือไม้กวาดชอกมาบดกวาดซมซมไม่ให้หยากไย่หยากเยื่อ
ในโรงตะคองให้สะอาดเสียก่อน เพราะแต่ก่อน นาน ๆ ตะคอง
จึงจะแสดงกันสักครั้ง เห็นจะเป็นเพราะคนบดกวาดกเป็น
พวกตะคองอยู่ด้วย จึงยอมออกท่าออกทางมีศิลปไปในตัว
เลยกลายเป็นบรรพกิจซึ่งถือเป็นประเพณีที่ต้องทำก่อนมการ

แด่ดงทุกรุง ภายหลังเมือเกิดเบณธรรมเนียมเดี่ยว แด่เรอง
 ทำความระอาตหายไป เหลือแต่ไม่วาดกับท่าทาง จะยก
 เลิกธรรมเนียมเดี่ยว ก็ไม่ทราบตนเหตุว่าความมุ่งหมายเดิม
 ของท่านเป็นอย่างไร แต่จะถือไม่วาดออกมารำไห้คนดู ก็ดู
 กระไรอยู่ จึงเคยเปิดชนเบณถือหางนกยูงแทนไม่วาด แต่
 บางท่านให้ข้อสันนิษฐานต่อไปว่า ถือหางนกยูงออกมารำ
 นนนาจะมาจากชนบอกกันว่า นกยูงเป็นตนเดิมของการพ่อนรำ
 ด้วยถืออย่างหนึ่ง ชาวอินเดียจึงสร้างและเขียนรูปพระสุร-
 วดประทับอยู่บนหลังนกยูงรำแพน ท่านสันนิษฐานกันไว้มิ
 จึงขอนำมาเล่าไว้ด้วย แต่จะอย่างไรก็ตาม ภายหลังเกิด
 ความนิยมถือกันเบณธรรมเนียมหรือประเพณีของตะคองดับ
 มาว่า “ประแดง” เป็นการพ่อนรำเบิกโรงที่ต้องแด่ดงก่อน
 เพื่อบอกกันเด้นยตัญญูไร หรือบดรงควาน ชับได้ ฤๅ ฦ
 บิคำจแะมารูาย ที่จะมาขัดขวางกลดกรายไห้เบณอุปถรรค
 แด่เบณอุปมงคดแก่งานการแด่ดง ดูช่างตรงกบเรองทมเฒ่า
 ไว้ในตนคัมภีรนาฏยศาสตร์ หรือ นาฏยเวท จึงขอนำ
 มากล่าวไว้ในโอกาสนี้ด้วย

เวียงมอว้า พระอินทร์ เทพเจ้าจอมฟ้าพรอมด้วยทวยเทพ
 พากันเข้าไปเฝ้าพระพรหมมหาราชาเจ้า ทูลขอให้ทรง
 ประทานตั้งเป็นเครื่องพักผ่อนหย่อนใจให้เหมาะสมแก่ชาว
 ลัวะวรรค และท้าวมนุษยผลึกห้ามจากการเดาเรียนคึกษา
 พระเวททั้ง ๕ ดำมารถเขาดังได้ พระพรหมเจ้าจึงเลือกเพนด่อน
 ตำคัญของพระเวททั้ง ๕ ทรงเพนเอาปารุยะ (สิ่งที่เหมาะแก่
 จะอ่านได้กต่างได้) มาจาก ถุคเวท, ทรงเพนเอาตรียางคนดรี
 มาจาก ล้ามเวท, ทรงเพนเอาท่าทางการแต่งมาจาก ยชฺรเวท
 และทรงเพนเอาต้นทรียรต์ (ความซ้อยซึ้งดงาม) มาจาก
 อกรวเวท แล้วทรงศุติการตั้งเหตานั้นเอาด้วยกนบงเกิดเป็น
 คีตปแห่งการพอนำอันซดซ้อยดัดด้วย แล้วพระมหา
 ชาติเจ้าจากทรงขนานนามตั้งซึ่งพระองค์ทรงสร้างขนใหม่
 ว่า “นาฏยเวท” และทรงประทานความศักตยและ
 ความมเกยรตอันดั่งแก่พระคัมภีรนาฏยเวท ให้เต็มอด้วยคัมภี
 พระเวททั้ง ๕ ครั้นต่อมา พระพรหมาทรงประทนต์พระคัมภี
 รทั้ง ๕ คือ นาฏยเวทน แก่พระภรตให้นำดงมาเผยแผ่แก่ปวง
 ประชากรชาวมนุษยโลก พระภรตมทามุนจึงนำมาผูกหัด

ถูกชายและถูกศิษย์จำนวนร้อยหนึ่ง ให้แต่ละคนๆ ที่เหมาะ
 เฉพาะบทบาทจนเชี่ยวชาญเป็นอย่างดีที่สุด ในบทบาทของ
 คนๆ แต่พระภรตมุนีกลับได้ประดับความลำบากในข้อที่ว่า
 ทำทางของนาฏศิลป์หลายประการผู้ชายจะแสดงให้ดูไม่ได้
 จะทำได้เป็นอย่างดีเฉพาะแต่ผู้หญิงเท่านั้น จึงกลับเข้าไปเฝ้า
 พระพรหมา กราบทูลให้ทรงทราบในทันที พระมหาชาติเจ้า
 จึงทรงสร้างนางเทพอัปสรขึ้นให้เป็นผู้แสดงบทบาทของ
 ผู้หญิงนั้นๆ ครั้นแล้วพระภรตมุนีก็เตรียมนกกนาฏศิลป์
 และวงดนตรีสุวรรณคีตวงเรียบร้อยพรกพรอม ยับยงรอฟังคำสั่ง
 ตั้งจากพระพรหมอยู่ พระเจตรมรุมหาเทพเจ้าจึงตรัสตั้งทาน
 ภรตมุนีให้เริ่มคนแสดงนาฏศิลป์ ในพิธี “อินทรวชิ”
 คองานฉลองธงของพระอินทร์ พระภรตจึงพากันไปยังมณฑล
 พุชชน แล้วเริ่มการแสดง แต่เมื่อแสดงกันไปได้สักครู่หนึ่ง
 ก็พากันท้อใจ เพราะถูกพวกท้าวพญายักษ์ในมณฑลพุชชนสะกด
 ด้วยมายามนตร์ พระอินทร์ เทพเจ้าจอมสุวรรณคีตทรงสังเกต
 ทราบเหตุนั้น จึงรีบเสด็จมาช่วยพระภรต ทรงถือธงชื่อว่า
 “ชรรษ” โบกขับไล่พวกท้าวพญายักษ์เดิดเบียดเบียนไป เนื่องจาก

เหตุการณ์เบ็ดเตล็ด พระมหาเทพเจ้าทรงหุดหัดซึ่งรวมชุมนุม
 อยู่ ณ มณฑลพิษณุโลก จังหรงวางกฎเกณฑ์ไว้ว่า คงแต่น
 ดับไป “พระเวรมนต์” ทุกอย่าง ที่จะแต่งเพื่อกาจัดบดเบา
 อิศรพิณอนชวรายนเวท จะต้องเรียกชื่อว่า “ชรชร”

“พระเวรมนต์” นี้ เรียกเบ็ดเตล็ดที่ดัดดัดว่า “ปฐวรจก”
 ซึ่งตามธรรมเนียมของตะคองดัดดัดของอินเดียจะต้อง
 แต่งตั้งก่อนที่จะเริ่มการแต่งตะคองเป็นเรื่อง เข้าใจว่า
 ตรงกับการเดินเบิกโรงที่เรียกว่า “ปฐปัท” ของการเล่น
 “กลักรพิ” ในอินเดียภาคใต้ทางฝั่งมลายู และน่าเข้าใจ
 ว่าตรงกับ “เบิกโรง” ของเรา เรื่องนาฏศิลป์เบิกโรง และ
 “ปฐวรจก” หรือ “ปฐปัท” เป็นเรื่องยดยาว ได้กล่าว
 ไว้ในโอกาสอื่นแล้ว ในที่นี้ จะขอพูดถึงเฉพาะ “ปฐวรจก”
 ถ้าการันต์ตัว “ค” เดี่ยว ไม่ออกเสียง ตามวิธีเขียนอ่านคำ
 บาดัดดัดในภาษาไทย ก็จะเป็น “ปฐวรจก” และเมื่อ
 ออกเสียงเร็ว ๆ ก็ฟังด่าเนียงดูจะใกล้เคียงกับคำว่า “ประเดง”
 อันเป็นชื่อนาฏศิลป์เบิกโรงของไทยเราได้ และถ้าต้องเขียน
 ต่อเติมชนิด “ตากเข้าวัด” โดยให้มีตัว “ค” การันต์เข้า

ข้างท้าย และอ่าน “ประแดง” กัดราวเสียง ก็จะมีดังที่
 เคียงกันจนออกหยาบไม่ แม้จะเป็นการพยายามดัดคำให้
 เป็นไปตามความประสงค์มากไปหน่อย แต่ถาเป็นได้ดัง
 คำว่า “เบิกโรง” อาจใช้เป็นคำแปลของ “ประแดง” และ
 “ปรุรงค” มาตงแต่ครั้งโบราณ และภายหลังมาแยก
 ความหมายกันออกไป ซึ่งข้อเท็จจริงอาจเกิดอันตรายไปใน
 อดีตกาลทีเดียว แต่นาฏศิลป์แบบ “ปรุรงค” ของตะกอน
 ดันต์กฤต เขาใช้คนถือธงของพระอินทร์ทชื่อ “ชวชว” คน
 เดียว หากแต่มีบริวารถืออย่างอื่นดัดตามอีกคนหนึ่ง และมี
 เพลงขับร้องประกอบด้วย ก่อนจบมีการถ่มลงท่าเคารพ
 ข้างหน้า “อินทรชวช” ทชื่อ “ชวชว” นั้น

ส่วน “ประแดง” ของเรา เป็นระบำคู่ไม่มีบทร้อง และใช้
 ถือกำหางนกยูงข้างละม่ออย่างที่เคยเห็นภาพคนชงกลางข้าง
 ของแม่ทัพโบราณเมื่อออกศึก ทั้งยังมีการเดินบางอย่างใช้
 ถือหางนกยูงเหมือนกัน เช่น ว่ำแพนไต่ดอด และพ่อนแพน
 บัลดายไม้ โรงแหน่งและโรงโชนหน้าจอของเราแต่โบราณก็ใช้
 บั๊กหางนกยูงบ้าง นักชงแดงบ้าง ชงดำมชวยบ้าง บนบดายเต้า

ช่างจอ ๒๕๕ จะเกิดผลอย่างไร ยังหาทราบไม่ และทำไมคนรำ
 “ประเตง” ของเราจึงถอยห่างนัยๆ ก็ยังไม่ทราบเหตุเดิม
 เหมือนกัน นอกจากเหตุผลตามที่ท่านผู้หลักผู้ใหญ่เคยเล่า
 ให้ฟังดังกล่าวมาข้างต้น “ประเตง” เป็นระบำเบิกโรงทม
 มาแต่โบราณ ต่อมามีคน แม่แต่ชื่อเรียกก็เกือบจะไม่รู้จัก
 กันอยู่แล้ว ในวงงานการละครของเราแต่ก่อนมาผู้รำ
 “ประเตง” เบิกโรง คงจะใช้ถือกำหางนกยูงกันเป็นธรรมเนียม
 เครื่องครัดแพรวหายไปแล้ว แม่ “ประเตง” จะเป็นนาฏศิลป์ชั้นสูง
 ทกข้อด้วยความนิยมเชลยถือแถมมีคนเล่าทางศิลป์ แต่เมื่อ
 ได้ดูได้เห็นกันอยู่เดี๋ยวๆ ก็กลายเป็นศิลปะที่รู้จักกันจำกัด
 ครั้นมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวคงจะทรงได้รับเครื่องราชบรรณาการดอกไม้เงิน
 ทองจากเจ้าประเทศราชต่างๆ ส่งมาทูลเกล้าฯ ถวายไว้เป็น
 อันมาก น่าจะมีพระราชประสงค์เพื่อสดำแดงพระเกียรติยศให้
 ปรากฏ จึงโปรดให้พวกกระบำละครหลวงถือดอกไม้เงินทอง
 รำเบิกโรง แทนถือหางนกยูงอย่างแต่ก่อน และคงจะโปรด
 ให้ตัดแต่งการแต่งตัวและท่าทางพริ้วๆ ให้แตกต่างไป

โอดะพ่อขวางหน้าอยู่โย โอดะพ่อหัดกไปให้พัน

ระเบง

ระเบง กับ โมงครุ่ม

ท่านคงจะเคยพูดหรือเคยได้ยินเขาพูดกันว่า ไปดะเม้ง
ดะคั่น ดะคอนนทานคงเคยได้ดูเป็นแน่ แต่ดะเม้ง ท่าน
อาจยังไม่เคยได้ดู ถ้าท่านคิดว่าดะเม้งกับดะคอนเป็นอย่าง
เดียวกัน ก็เห็นจะเป็นความคิดที่เกือบผิด เพราะมีการเดิน
อยู่อย่างหนึ่งเขาเรียกว่า ระเบง ฟังแล้วยังใกล้เคียงกับ ดะเม้ง ระเบง
เป็นการเดินของหอดวง ซึ่งเข้าใจว่าน่าจะเป็นดะเม้งที่ชอบ
เรียกกันเพี้ยนไปให้เข้าคู่กับดะคอนนั่นเอง.

ระเบง เป็นการเดินของหอดวงอย่างหนึ่งใน ๕ อย่าง คือ
(๑) ระเบง (๒) โมงครุ่ม (๓) กุดวัดไม้ (๔) แทง
วัดชัย และ (๕) กระชอกแทงควาย ซึ่งโดยปรกติกการเดิน
เหล่านี้ ทางราชการจัดให้เดินกันเฉพาะเนื่องในงานหอดวงที่
สำคัญๆ เช่น งานพระราชพิธีใดกันใดและงานส้มโภช
ช้างเผือก ในบทดะคอนเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาล
ที่ ๒ กล่าวว่ามีโมงครุ่มเดินในการเตรียมงานวิหารระหว่าง
บุษบา กับ จรกา คราวนั้นอิเหนาเสียใจถึงกับสลบด้วย จึง
อาจกล่าวได้ว่า งานหอดวงที่นับได้ว่าเป็นงานฉลอง หรือ งาน

ล้มโทษเป็นม็การเล่นเหต่านได้ เช่น งานฉดองวัดพระศรี
รัตนคำสดาราม และงานฉดองวัดพระเชตุพนในรัชกาลที่ ๓
เครื่องแต่งกายของผู้นั้น ระเบง, โมงครุ่ม และกุตาคี่ไม้
๓ อย่างนั้นม่ายกลายคดงกัน กล่าวไว้ในหนังสือบุญโนวาท
คำฉนท ของพระมหานาค วัดท่าทราย สมัยกรุงศรีอยุธยาว่า

“โมงครุ่มคณาชา	กลเพกฟั้งแสง
ทับทรวงสอ้งแม	ก็ดระกุดะโกคำ
เทริดใส่ปโครยล	ก็ละลนละลาวทำ
กุมเส้ทวาร์	ศัพทร้องดำนิมวง
บัคเบ้องระเบงแต่ง	กลกายประดุมง
ครุ่มเทริดบสงทรง	กรกุมธนุเมียง
ย่องยึงมยุรมรณ	ก็สะอ้อนสะเอวเอียง
ลูกคู้แก่แตกเลียง	โอดะพ้อดระหลบเวียน”

เห็นจะแตกต่ากันแะแะวฉน, บทรวง และเครื่องมอ
ทอใช้ประกอบการเดินของผู้นั้น ตามที่พรรณนาไว้ใน
หนังสือ บุญโนวาทคำฉนท ทอถงฉนว่า ผู้นั้นโมงครุ่มร่า
ถือแะด่องมอ หรือ ด่องอน คือ กล่าววว่า “กุมเส้ทวาร์”

แต่ทราบว่ ตอนหลัง ๆ มาถือตะบองเหมือนผู้เดินกุดาคไม่
 สอบถามผู้ใหญ่ผู้เฒ่ากว่าไม่เคยเห็นผู้เดินโมงครุ่มถือแต่ วิชา
 เดินโมงครุ่มถือแต่ เห็นจะดูญเดียวแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาต้น
 แดว เพราะปรากฏในโคลง ของกรมหมื่นศรีสุนทร ทรง
 พรรณนาถึงการเดินเนื่องในงานดมโภชพระบรมมฐิ์สมเด็จพระ
 พระปฐมบรมมหาราชก เมื่อบมะโรง พ.ศ. ๒๓๓๙ ในรัชกาล
 ที่ ๓ ว่าผู้เดินโมงครุ่มถือ “กำพต” คือ กัดว่าว

“โมงครุ่มใส่เทริดคล้า	คุดหมั
กำพตด้กลองด้	ป่มช้อง
ระเบ็งยิงมยุรี	ผกร่วง
โอยละพ้อล้าพองร้อง	ร้ายรวตลบคิน”

“กำพต” ที่กัดว่าวถึงในโคลงนี้ คือ ตะพด เห็นจะเป็น
 ตะบองด้ ทำเป็นรูปเตียนไม้ตกดอง มีหยกตามตรงมอถอ
 อย่างที่ไ้เดินกนต่อมาในชนหลัง ๆ น

ด้วนผู้เดิน ระเบง นน มอข้างหนงถอกคนขุ หรือ คนศัร
 มอออกข้างหนง ถอกถกขุ หรือ ถกศัร คราวงานพระราชพุ
 ใต้กนค้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๕ ตอนคนรัชกาลที่ ๕ พระบาท

สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงโปรดเกล้าฯ ให้พวกลูกหญิง “ข้างใน”
 เล่นการเดินของหลวงหลานเดินแบบซึ่งแต่โบราณพวกลูก
 ชายเป็นผู้เดิน ได้ทรงพระราชนิพนธ์พรรณนาการแต่งกาย
 และวิธีเดินระเบงคราวนั้นไว้อย่างละเอียดลออ (ในโคลงต้น
 เรื่องไดกนก) ว่า

“เข้าแก้แต่งกายมั่น	หมุ่มเรบง
สนับเพลาห่มลายสม	รูปถ้วน
เสื้อแขนมหัศจรรย์	เหมาะคาด ลายนา
เครื่องครกกับนวลวน	ปิดทอง
สวมเทรอดโหมงक्रमแพรว	ทองพราย พรางนา
ทวยเทิดศรประลอง	พ่นวงน้ำ
คนมืองเขามืองราย	โหมงโหม่ง โหม่งแฮ
กาลเทอดขรรค์ข้องท้าว	นกยูง
สยงร้องโอละพ่อช้อง	ส่งสยง
แยกท่ายลเท้าหง	ขัดค้ำ
โอละพ่อสลบรยง	นอนแผ่
กาลแกว่งขรรค์กว้างคว้าง	หว่างแปลง.”

การเดินระเบงมีผู้เดินหลายคน ดูตามลักษณะของ
เครื่องแต่งตัวผู้เดินแต่งกัน พร้อมทั้งถือคนคู่และถูกคู่
อย่างทมออยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และตามทพพรรณา
ไว้ในหนังสือดังกล่าวแล้ว นัยว่าลัทธิเบงกษัตริย์รียเอ็ด
เจ็ดพระนคร พวกนี้ไปช่วยงานที่เขาไกรลาศ แต่จะเบงงาน
ได้กันดีของใครไม่ทราบได้ กษัตริย์เหล่านกมททาพดก เติ
กันไปเป็นพวก ๆ ขณะเดินไปก็ยกขาข้างหนึ่งชนพร้อม ๆ กัน
ทำท่าว่า แดวกเอาดกศรตมจะดงพร้อมกนเทคนศร เห็นจะ
เป็นกรให้จหวะ หรือลัทธิมคควา ชนศร ดูเบงกระเหิน
กระหือรือ อยากจะยิงใครต่อใครเสียจริง ๆ ปากกร้องไป
พร้อม ๆ กันดวยอย่างเอ็ดดอง ซึ่งเบงบทรองทชนตนแทบ
ทุกบทไปว่า “โอตะพ่อ” แดวกมการตมของ ๓ ใบเถา เรียก
กันว่า ของระเบง เสียหนหนึ่ง

ดวยคชชนตนบทเบงตงน บางทกเรียกการเดินอย่าง
นอกชอหนงว่า “โอตะพ่อ” แดวกผู้เดินกเปดยนยกขาทำท่า
ว่าตอไปใหม่ในทำนองเดียวกันเรื่อย ๆ ไป ถ้าท่านตั้งเกด
ตามบทรองกพอจะเดาได้ตามข้อความทวองนเอง แดงตง

ว่า กษัตริย์เหล่านั้น พากันออกจากเมืองของตน ๆ มุ่งหน้า
ไปหาไกรลาศ เพราะมีเทวดามายบอกข่าวให้ทราบ และ
คงจะหายไป หรือไปช่วยงานได้กัณฑ์ หรืออะไรทำนอง
นั้น อย่างนกรวม ของเดิมจึงน่าจะนิยมเล่นในงานได้กัณฑ์
มาก แต่ก็ไม่แน่ บางทีจะได้เนื้อความตามเข้าใจภายหลัง
อย่างไรก็ตาม เรื่องว่า กษัตริย์เหล่านั้น เวลามาถึง
ทำเพลงเบ็ดเตล็ดทำเป็นขำมาชวา และขอมาขำออกยังไป
อย่างที่ว่า “แยกทำยกเท่านั้น ขัดค้ำ” แล้วพากันไปเจอ
ท่านผู้หนึ่งขวางหน้าอยู่ นัยว่าเป็นพระกาต แต่ความพาหนะ
เป็นนกยูง ซึ่งทูลกล่าจะเป็นพระชนกมาร เพราะพระกาต
ท่านนั้นก่อกำเนิดไม่ใช่เป็นนกยูง และเข้าใจว่าครั้งโบราณท่านคง
จะผูกโครงร่างทำรูปเป็นนกดำหรือขี้แต่คงว่าเป็นพาหนะ
ประกอบในการเดินทางด้วย เพราะกล่าวไว้ในพระนิพนธ์
โคลงของกรมหมื่นศรีสุนทรว่า

“ระบุเบี่ยงยังมีรูป ผู้กร่าง”

พระกาตขวางหน้าไว้ห้ามไม่ให้พวกกษัตริย์เหล่านั้นไป ห้าม
ไว้ทำไมก็ไม่ทราบเหมือนกัน แต่กษัตริย์เหล่านั้นไม่ยอม

ฟังห้าม จะพากันไปให้ได้ พร้อมทั้งกระหายอยากจะยิ่งอยู่
 แล้ว จึงต้องยิงเขานกยิงตาย ดังที่ (ในบุญโนนจาท) กล่าว
 ว่า “ ย่องยิงมยุรมณ ก็สออันสะเอวเอียง ” เท่านั้น
 แล้วไม่พอ ชวนกันโก่งศรประทับตักชนพร้อมกัน เติงไป
 ตั้งจุดหมายคนเดียวจนทำท่าจะ “ ยิงกลุ่ม ” เอาพระกาต เมื่อ
 พระกาตเห็นว่าห้ามไม่ฟัง ข้าจะ “ ยิงกลุ่ม ” เอาท่านเสียออก
 จึงดำปให้กษัตริย์เหตานั้นดับไป ครั้นแล้วกกดบนกดังสาร
 จึงถอนดำป ให้กษัตริย์เหตานั้นดับพบนคนชพชนตามเดิม
 พวกกษัตริย์เหตานั้นต่างกรุณากวด พากันกกดบนานเมอง
 ของตน

การทนายเรื่องระเบ็งมาเล่า ท่านจะรู้สึกว่าได้ไม่รู้สึก
 ซึ่งความจริงกเบนเช่นนั้น เพราะไม่ใช่เรื่องดังกในการฟัง
 ตามคำบอกเล่า แต่เป็นเรื่องดังกในเมื่อได้ฟังพร้อม ๆ กัน
 ไปกับได้ดูได้เห็นเหตุการณ์ ๆ แต่ถ้าเราจะคอยดูการเดิน
 ระเบ็งเฉพาะแต่ทมิในงานพระราชพิธีพดด้งกล่าวแล้ว ก็
 เห็นจะนานบมหน คนบางคนเช่นตอผเขยนเองอาจไม่ได้เห็น
 เลยจนตลอดชีวิตก็ได้ แต่เป็นโชคดีย่างยงเพราะด้มเคจ

เจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ พระองค์ทรงเป็น
 เอกอัครราชทูตของไทย มีสายพระเนตรทรงเห็นกาตไถ่
 เมื่อกวาดทรงพนพนชบถะคอนดกดาบรพชนเมอรว ๕๐ บ
 มาแล้ว ได้ทรงบรรจุเอาการเดินทางของหดวงแห่แดนแทรกฝาก
 ดงไว้อย่างเหมาะเจาะในดักดาบรพ เรื่องกรุงพาณชมทวป
 ถ้าใครนำบทะคอนเรื่องนอออกแต่ง โดยไม่คัดทอนเรื่อง
 บางตอนของพระองค์ท่านทั้งหลาย การเดินทางของหดวง เช่น
 ระเบิด และ กุศดาบรพ ก็จะต้องมีผู้แต่งให้คนดอย์ดอด
 ไป นับว่าพระองค์ท่านมีพระปรีชาญาณ ทรงเห็นกาต
 ไถ่อย่างมหัศจรรย์ ควรแก้คำขอพระเกียรติเป็นอย่างยง
 ชังผู้เขียนขอถวายคำสรรเสริญพระเกียรติไว้ ณ ทนด้วย.

มีนาคม ๒๔๕๐

ศักดิ์านภาพเลิศดา   แดนไทร
กุลาดี่ไม้

บทระเบง โมงครุ่ม และ กุลาตีไม้

พระยาเทวธิดา คัดถวาย

สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

ทรงชำระ

(จากวารสารศิลปากร ปีที่ ๔ เล่ม ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓)

บทระเบง

โอดระพ้อขอถวายบังคม	โอดระพ้อเทวัญมาบอก
โอดระพ้อพร้อมกันทั้งปวง	โอดระพ้อประนมกรทั้งปวง
โอดระพ้อกลับซ้ายไปขวา	โอดระพ้อกลับขวามาซ้าย
โอดระพ้อบวักมทั้งปวง	โอดระพ้อบวักบานทั้งปวง
โอดระพ้อกลับหน้าเป็นหลัง	โอดระพ้อกลับหลังเป็นหน้า
โอดระพ้อจะไปไกรลาศ	โอดระพ้อขวางหน้าอยู่โย (มีซ้ำ)
โอดระพ้อยกออกจากเมือง	
รักแก้วข้าเอยจะไปไกรลาศ	รักพี่ข้าเอยจะไปไกรลาศ
รักน้องข้าเอยจะไปไกรลาศ	รักพี่ข้าเอยจะไปชมนก
รักน้องข้าเอยจะไปชมนก	รักแก้วข้าเอยจะไปชมนก
รักน้องข้าเอยจะไปชมไม้	รักพี่ข้าเอยจะไปชมไม้

รักแถวชาเอยจะไปชมไม้

โอดระพ้อขวางหน้าอยู่โย

โอดระพ้อคตบะทงปวง

โอดระพ้อแผดงศรทงปวง

โอดระพ้อหัดกไปให้พัน

โอดระพ้อก่งศรทงปวง

บทพระกาล

โอดระพ้อดลบทงปวง

โอดระพ้อพนขตทงปวง

โอดระพ้อยกกตบเขาเมือง

โอดระพ้อเวรามาถึงเมือง

จบ

บทระเบง

บทระเบงตามทสี่บสวณได้มานั้น ดูไม่เป็นระเบียบ
เชื่อว่าผู้เล่นไม่เอาใจใส่ เล่นแต่พอเป็นราชการพาให้เลอะ
เลือนไป ได้ลองจัดให้เป็นระเบียบขึ้นดังต่อไปนี้ ผิดถูก
ไม่ทราบ

รำถวาย

โอดระพ้อถวายบังคม

โอดระพ้อประนมกรทงปวง

โอดระพ้อบัวตูมทงปวง

โอดระพ้อบัวบานทงปวง*

โอดระพ้อกตบซ้ายไปขวา

โอดระพ้อกตบขวามาซ้าย

---

* หมายถึงมือประนมไหว้ และเปิดมือจากประนมไหว้

โอดระพ้อกดับ^๒หน้า^๒เป็น^๒หลังโอดระพ้อกดับ^๒หลัง^๒เป็น^๒หน้าเดิน^๒ดงโอดระพ้อ^๒เทว^๒ญมา^๒บ^๒ชกโอดระพ้อ^๒ย^๒ก^๒ค^๒อ^๒ก^๒จ^๒า^๒ก^๒ม^๒เ^๒อ^๒งโอดระพ้อ^๒จะ^๒ไป^๒ไ^๒กร^๒ด^๒า^๒ดร^๒ัก^๒แ^๒ก^๒ว^๒า^๒เ^๒ย^๒จะ^๒ไป^๒ไ^๒กร^๒ด^๒า^๒ดร^๒ัก^๒พ^๒ชา^๒เ^๒ย^๒จะ^๒ไป^๒ไ^๒กร^๒ด^๒า^๒ดร^๒ัก^๒น^๒อ^๒ง^๒ชา^๒เ^๒ย^๒จะ^๒ไป^๒ไ^๒กร^๒ด^๒า^๒ดร^๒ัก^๒แ^๒ก^๒ว^๒า^๒เ^๒ย^๒จะ^๒ไป^๒ช^๒ม^๒น^๒ลร^๒ัก^๒แ^๒ก^๒ว^๒า^๒เ^๒ย^๒จะ^๒ไป^๒ช^๒ม^๒ไ^๒มร^๒ัก^๒พ^๒ชา^๒เ^๒ย^๒จะ^๒ไป^๒ช^๒ม^๒ไ^๒มร^๒ัก^๒น^๒อ^๒ง^๒ชา^๒เ^๒ย^๒จะ^๒ไป^๒ช^๒ม^๒ไ^๒มปะ^๒ทะโอดระพ้อ^๒ช^๒ว^๒า^๒ง^๒หน้า^๒อยู่^๒ไ^๒บโอดระพ้อ^๒ห^๒ด^๒ัก^๒ไป^๒ให้^๒พ^๒ันโอดระพ้อ^๒พ^๒ร^๒อ^๒ม^๒ก^๒ัน^๒ท^๒ง^๒ป^๒ว^๒งโอดระพ้อ^๒ต^๒บ^๒ง^๒ค^๒บ^๒ะ^๒ท^๒ง^๒ป^๒ว^๒งโอดระพ้อ^๒ก^๒ง^๒ศ^๒ร^๒ท^๒ง^๒ป^๒ว^๒งโอดระพ้อ^๒แ^๒ด^๒ง^๒ศ^๒ร^๒ท^๒ง^๒ป^๒ว^๒งพระ^๒จัน^๒ธ^๒ก^๒ุม^๒าร^๒สา^๒ป^๒*โอดระพ้อ^๒ด^๒ด^๒บ^๒ท^๒ง^๒ป^๒ว^๒งโอดระพ้อ^๒พ^๒น^๒ช^๒น^๒ท^๒ง^๒ป^๒ว^๒งค^๒ิน^๒เ^๒อ^๒งโอดระพ้อ^๒ย^๒ก^๒ก^๒ด^๒บ^๒เ^๒า^๒เ^๒อ^๒งโอดระพ้อ^๒เ^๒า^๒มา^๒ถึง^๒เ^๒อ^๒ง ๗

* เรียกกันว่าพระกาล แต่เห็นควรเป็นพระจันธุมาร เพราะขึ้นอยู่
และมาด้านแทนพระอิศวรซึ่งส่งไกรลาส

ทำโมงครุ่ม

ชื่อทำราโมงครุ่มตามที่สืบสวนได้มานี้ เป็นคำที่มีผู้คิด
แต่งแล้ว เพื่อให้คล้องจองเพราะพริ้ง คำเดิมคงเป็นคำง่าย ๆ
อย่างเดียวกับชื่อท่าละคอน ได้ลองเดาไว้ดูเล่นเท่าที่คิดได้
ถูกหรือไม่ถูกไม่ทราบ

สืบได้มา

เดาชื่อเดิม

ประทุมทองฉิมดมาศ

บัวตูม

จงกตกามผลากกดิน

บัวบาน

วายุพิณทราร้อน

ลมพัด — — ?

จักรวรรดิงานงอนทรงเครื่อง

มังกรเขยงยายหาง

มังกรฟาดหาง

พระจันทร์กรมกรกต

พระจันทร์ทรงกต

เทพประนตประสมกร

เทพนม

พระยาบุญชรประดานงา

ช้างประดานงา

เมฆดาเด่นวาทก

เมฆดาต่อแก้ว

รามสูรยกอดสู้

รามสูรขว้างขวาน

ไมราพณ^๕อสู^๕ร^๕ว^๕า^๕ฤ^๕ท^๕

พระยาอินทรชิต^๕แปด^๕กาย^๕

องค์^๕ศรี^๕อน^๕ชา^๕เชิด^๕ช^๕

หน^๕อ^๕ช^๕ม^๕พ^๕พาน^๕ง^๕าง^๕ศ^๕ี^๕ด^๕ป^๕

หน^๕อ^๕น^๕ร^๕น^๕ท^๕ร^๕แผล^๕ง^๕ผ^๕ด^๕า^๕ญ^๕

หน^๕อ^๕ช^๕ม^๕พ^๕พาน^๕ง^๕าง^๕ค^๕ี^๕ร^๕

ราช^๕กระ^๕บ^๕ถ^๕ว^๕าย^๕แหว^๕น

ว^๕า^๕แพ^๕น^๕ป^๕ด^๕าย^๕พ^๕ฤ^๕ก^๕ษ^๕า

อง^๕ค^๕อ^๕น^๕ท^๕ร^๕เจ^๕า^๕พ^๕า^๕เบ^๕า^๕ด^๕ัง^๕ช^๕

เท^๕พ^๕ด^๕ง^๕พ^๕ร^๕ด^๕ุ^๕ท^๕

ไมราพณ^๕แผล^๕ง^๕ฤ^๕ท^๕

อินทรชิต^๕แปด^๕กาย^๕

พ^๕ร^๕ด^๕ก^๕ษ^๕ณ^๕ช^๕ุ^๕ร^๕

หน^๕ม^๕า^๕น^๕ถ^๕ว^๕าย^๕แหว^๕น

น^๕ก^๕ย^๕ง^๕ว^๕า^๕แพ^๕น

พ^๕ร^๕อ^๕น^๕ท^๕ร^๕เบ^๕า^๕ด^๕ัง^๕ช^๕

เท^๕ว^๕ด^๕า^๕ร^๕ง^๕พ^๕ร^๕ด^๕ุ^๕เม^๕ร^๕ว^๕

บทกล่าตี่ไม้

บทร้องกล่าตี่ไม้ จะเป็นโคลงหรือกาพย์นำสงสัย หาก
เป็นอะไร ลักษณะที่จะเขียนก็ต่อเท่านั้นดังนี้

ถ้าเป็นโคลง

คัดดานภาพเดีจ้ตา	แดนไทร
ดิถีครมอบให้	จ้งแจ้ง
ฤทธาเชยวชาญชัย	เหตุใด น้าพ่อ
พระเดชพระคุณปกเกล้า	ไพร่ฟ้าอยู่เย็น ๆ

ถ้าเป็นกาพย์

คัดดานภาพ	เดีจ้ตาแดนไทร
ดิถีครมอบให้	จ้งแจ้งฤทธา
เชยวชาญชัย	เหตุใดนาพ่อ
พระเดชพระคุณปกเกล้า	ไพร่ฟ้าอยู่เย็น *

---

* ระเบียบแต่งโคลงเก่า ย่อมไม่ถือจำนวนคำ สัมผัส และเอกโท
เครื่องเครียนัก คำ "พระเดชพระคุณปกเกล้า" นั้น เกรงว่าจะหลงไป
ถ้าหากเป็น "เหตุพระคุณปกเกล้า" จะกินความกันดีจนมาก

ค้อนเข้าไว้ ค้อนเข้าไว้ เอาไปบ้านเรา
เถิดเทิง—เทิงบ้องกลองยาว

เก็ดเต็ง

ตำนาน

ประเพณีการเดินเท็งของกตองยาวหรือเก็ดเต็ง มั้ญเฒ่าให้ฟังเป็นเชิงสันนิษฐานว่าเป็นของพม่านิยมเดินกันมาก่อนเมื่อครั้งพม่ามาทำสงครามกับไทยในสมัยกรุงธนบุรี หรือสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เวลาพม่ารบ พวกทหารพม่าก็เดินสันกุดนานกันด้วยการเดินต่าง ๆ ซึ่งทหารพม่าบางพวกก็เดิน “กตองยาว” พวกไทยเราได้เห็นก็จำมาเดินกันบ้าง ยังมีเพลงดนตรีเพลงหนึ่ง ซึ่งดนตรีไทยนำมาใช้บรรเลง มีทำนองเป็นเพลงพม่า เรียกกันมาแต่เดิมว่า “เพลงพม่ากตองยาว” ต่อมาได้มูปรบเป็นเพลงระบำ กำหนดให้มูว่าแต่งตัวได้เสื้อนุ่งโจ้วรงตา คีระชะโปกผาดัดชมพู (หรือสีอื่น ๆ บ้าง ตามแต่จะให้สดุดับกันเห็นด้วยอย่างแบบระบำ) มีฉลอมขวานออกมาบรรยายว่าเขากบจงหระเพลงทกลาวน จงเรียกเพลงนกลอกชื่อหนึ่งว่า “เพลงพม่าราชวาน”

อีกความหนึ่งมั้ญเฒ่าว่า การเดินเท็งของกตองยาวน เพลงมีเข้ามาในเมืองไทยเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๕ กรุงรัตนโกสินทร์

นเอง กล่าวคือ มีชาวพม่าพวกหนึ่งนำเขามาในรัชกาลนั้น
 ขงมบทร้องกราวรำกทพพม่า ในการแต่งละครคอนเรื่องพระ
 ธิบายมณิ คอน เกาทพ ซึ่งนิยมเดินกันมาแต่ก่อน ดังเหตุ
 กเป็นตำนานอยบาง คอรองกนว่า

๑ ทงเลๆ   ทั้จะเท่พม่าใหม่
 ตกมาเมืองไทย   มาเป็นคู่ใหญ่ตักกลองยาว
 ตัวองตักไวได้ใจหวัะ   ทั้จะกะเป็นเพลงกราว
 เลื่องชื่อลือฉาว   ตักกลองยาวสลัดได้ ฯ(๑)

เมื่อชาวไทยเราเห็นเช่นการเดินที่สั้นกกระเด็นได้ง่าย ก็เคย
 นิยมเดินกันแพร่หลายไปแทบทุกหัวบ้านหัวเมือง ดับมอจน
 ตราบเท่าทุกวันนี้ กลองยาวที่เดินกันในวงหนึ่ง ๆ มีเดินกัน
 หดหายดก มีด้ายสะพานเฉยงบาของผด ดกษณะรูปร่าง
 ของกลองซึ่งหนึ่งด้านเดียว อีกข้างหนึ่งเป็นหางยาวบานปลาย
 เหมือนกับกลองยาวของชาวเขียงใหม่ แต่กลองยาวของชาว
 เขียงใหม่เป็นกลองยาวจริง ๆ ยาวถึงประมาณ ๒ วา ส่วน
 กลองยาวอย่างทเดินกันนี้ ยาวเพียงประมาณ ๓ ศอกเท่านั้น

๑. ดู - อธิบายเพลงโดยสังเขป ครั้งที่ ๓๓ ประจำปีที่ ๔ ในหนังสือดนตรี
 สำหรับประชาชน ฉบับรวมเขียนเล่ม ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๓-๒๔๘๔

ซึ่งสั้นกว่าของเขียงใหม่มาก ทางภาคอีสานเรียกกลองชนิดนี้
ว่า “กลองหาง”

เครื่องประกอบการเล่น

เครื่องที่ใช้เล่น เท็งบ้องกลองยาว หรือ เท็งเท็ง ก็มี
๑. กลองยาว (เล่นกันหลาย ๆ ลูกก็ได้) ๒. กรับ (หรือ
เรียกตามสำเนียงที่ต่างว่า “แกระ”) ๓. ฉาบ ๔. โหม่ง

เครื่องแต่งกายผู้เล่นและวิธีเล่น

ผู้เล่นแต่งตัวเลียนเครื่องแต่งกายพม่า คือ ใส่เสื้อแขน
กว้างยาวถึงข้อมือ นุ่งโจ้วครำ ผ่าตัดโพกศีรษะ ผู้ตีกลองยาว
บางพวกกอดอกห่ออกกอดอก แอบเดินปลิ้นตา กอดอกหน้า ยกคอ
ยกคอไปพลาง และถ้าผู้คนใดตื้อใจจนถึงกับถอยหน้าถอย
ตัวชักอก โชกด้วยคาง กระทุ้งด้วยเข่า โหม่งด้วยหัว เดิน
เอาผู้ตีกลองยืนคดกนขึ้นช่มกนช่มมอมไปทางตัว ผู้ตีแต่ละคนให้
เสียงกลองยาวดังซนได้ เป็นต้นกมมาก และนิยมกันว่าผู้ตี
คนไหนตีกลองยาวเก่งมาก ผู้ตีนั้นภูมิใจ นึกกันกมคนว่า
แต่งตัวต่าง ๆ ผู้ตีแต่ละคนใจ คนใดคนใดรู้ดีก็ถนัดจะเข้าไป
ร่วมวงว่าด้วยก็ได้ เพราะเป็นการเล่นอย่างของชาวบ้าน ใคร

จะสมัครเข้าร่วมเดินร่วมร่ำด้วยก็ได้ บางคนก็แต่งตัวติดการ
 พัสดาร์ ผัดหน้าทาตัวด้วยแป้งด้วยเช้ามืดหม้อ หน้าตาเนอ
 ตัวดำด่างดัดแต่จะให้ดูดีดั่งทั้งและชบช้น ออกมาเข้ากับ
 จังหวะเทงบอง แต่แต่งตัวงาม ๆ เดินแถวกันเรียบร้อย
 นาคกุม

เพราะฉะนั้น การเดิน หรือตลอดไปไม่ว่าการอะไร ย่อม
 เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ดีแสดงออกมา จะเป็นวัฒนธรรม
 อยู่ในระดับใด ก็แล้วแต่สถานที่และโอกาส เหมาะกับกัน
 หนึ่ง แต่ไม่เหมาะกับอีกกันหนึ่งก็ได้ ถ้าปรับให้มันลักษณะ
 เหมือนกันตลอดทุกกัน ก็ไม่เป็นความเจริญในทางวัฒนธรรม
 ความเจริญของวัฒนธรรมอยู่ตามแปลก ๆ ต่าง ๆ กัน แต่ว่า
 เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในส่วนรวม และรู้จักคิดเปลี่ยนแปลงแก้ไข
 ให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของแต่ละท้องถิ่น ตามกาตลัมัย
 แต่ไม่ทำลายลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นให้สูญไป
 เปรียบเหมือนเป็นคนไทยด้วยกัน แต่รูปร่างหน้าตาการศึกษา
 อบรมย่อมไม่เหมือนกัน

โอกาสที่เล่น

ที่เรียกว่า “เท็งบ้อง” นั้น คงมาจากเสียงที่ตกของยาว เช่น มีเสียงเมือเรมเรยกงหวะ ได้ยินเป็นเสียงว่า “เกิด—เท็ง—บ้อง, บ้องเท็งบ้อง ฯลฯ” เลยเรียกกันว่า “เกิดเท็ง” หรือ “เท็งบ้องกตองยาว” ควบกันไป เห็นจะเพื่อให้ต่างกับกตองอย่างอื่น หรือกตองยาวที่เล่นเป็นการเล่นอย่างอื่น ๆ ประเพณีเล่น “เกิดเท็ง” หรือ “เท็งบ้องกตองยาว” ในเมืองไทยนั้น มักนิยมเล่นกันในงานตรุษสงกรานต์ หรือในงานแห่แห่น ซึ่งต้องเดินเคล่อนทเคล่อนชบวน เช่น ในงานแห่นาค แห่พระ และแห่กฐิน เป็นต้น เคล่อนไปกับชบวนพอลงทตวงไหน เห็นความดานกว้าง หรือเบ้นทเหมาะ ก็หยุดตวงเดินและรำกันเสียพักหนึ่ง แล้ววกเคล่อนชบวนต่อไปใหม่ แล้ววกมาหยุดตวงเดินและรำกันอีก ถ้าชบวนที่จะผ่านไปเป็นยานทางไกล ก็หยุดตวงกันหลายพักหลายครั้งหน่อย

คำร้อง

คำที่ใช้ร้องเล่นกันแต่เดิมมาจะมีอย่างไรหจทราบไม่ แต่คำร้องที่ชาวไทยใช้ร้องเล่นกันเท่าที่เคยได้ยินมา ก็มอญเพียง ๔ - ๕ อย่าง คือ :—

๑. แ๊ะ — แะะ, แ๊ะ — แะะ ๆ ๆ, แ๊ะ — แ๊ะว็บ ๆ ๆ
 (“แ๊ะว็บ” เข้าใจว่าเป็นคำร้องเลียนเสียงดีดบ้าง มักใช้ร้องสอดตาม
 จังหวะ)

๒. มาแล้วไหวย มาแล้วว มาแต่ของเขา ของเราไม่มา-
 ทะละล้า
 (หรือ)

มาแล้วไหวย มาแล้วว มาแต่บ่า รอยตีนโต ๆ (ก็ม)

๓. ต้อนเข้าไว้. ต้อนเข้าไว้ เอาไปบ้านเรา บ้านเราคนจน
 ไม่มีคนหุงข้าว → ทะละล้า

๔. ใครมีมะกรูด มาแลกมะนาว ใครมีลูกสาว มาแลก
 ลูกเขย เอาวะเอาเหว้ย ลูกเขยกลองยาว (บางที่ก็
 ต่อสร้อยด้วยคำว่า — แ๊ะ — แะะ บ้าง, ทะละล้า บ้าง,
 แ๊ะ — ว็บ บ้าง)

๕. ยักค้วยักค้อยเสี้ยนหน้อยเทอะ ลอยหน้าลอยตาเสี้ยนหน้อย
 เทอะ (ซ่า)

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ทำพระจันทร์ พระนคร
นายสนั่น บุณยศิริพันธ์ เจ้าของ ผู้พิมพ์
ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๔๖๕
